

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Dietrichsteinská korespondence

O průběhu pobělohorských konfiskací na Moravě a částečně také v dalších zemích habsburské monarchie podávají nejucelenější obraz materiály uložené v Moravském zemském archivu v Brně ve fondu „Rodinný archiv Dietrichsteinů“, v částech nazvaných „Stavovské povstání na Moravě“ a „Správa Moravy kardinálem Dietrichsteinem“.¹ V období, kdy archíválie ke konfiskacím vznikaly, bylo neoficiální metropolí Moravy město Mikulov. Do Mikulova, který těžil ze své blízkosti hlavnímu městu monarchie, se soustředila nejen správa dietrichsteinských držav, ale i správa celé země. Na významu nabyl i archiv, který až dosud obsahoval takřka výhradně rodinný materiál a dokumenty ke správě mikulovského dominia. Snazší orientaci v celém fondu v současné době umožňuje kvalitní trojsvazkový archivní inventář sestavený Jindřichem Obršlíkem, Janem Řezníčkem a Vladimírem Voldánem.² Významnou informaci o podobě dietrichsteinského archivu ovšem podává také katalog sestavený jezuitou Jiřím Dingenauerem právě v době, kdy do Mikulova přicházely měsíčně desítky listů, které se z velké části týkaly procesu konfiskací.

Uvedené materiály většinou mají úřední charakter. Nachází se zde celá řada oceňovacích protokolů jednotlivých moravských statků, které po roce 1620 propadly konfiskaci a které již částečně zpracoval František Hrubý ve své studii „Odhady konfiskovaných moravských velkostatků“. Protokoly byly pořizovány podle starobylých principů speciálně jmenovanými komisaři, kteří je v české a německé variantě zasílali jednak kardinálu Dietrichsteinovi jako zemskému správci, jednak císařské dvorské komoře. Sloužily jako podklady pro další jednání s konfiskovanými osobami i se zájemci o konfiskáty při určování konečné ceny statku.³ Pokud došlo v konkrétním případě k finančním nesrovnalostem, musela se taxace statku opakovat. V takovém případě obvykle v dietrichsteinských materiálech provázejí oceňovací protokol i další dokumenty. Díky nim je možno vy-

(1) MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 394–378, kart. 128–182.

(2) OBRŠLÍK, J. – ŘEZNÍČEK, J. – VOLDÁN, V.: *Rodinný archiv Ditrichštejnů*. Sv. I. Úvod. Archivní pomůcky. Historický archiv. Sv. II. Rodina Ditrichštejnů. Sv. III. Rodina Pruskovských. Příbuzné a cizí rody. Právní zástupci. Procesy. Jmenný a místní rejstřík. Brno 1979.

(3) HRUBÝ, F.: *Odbady konfiskovaných moravských velkostatků (1622–1623)*. ČMM 51, 1927, s. 124–149.

tvěřit si představu nejen o právních a finančních aspektech taxace konfiskovaných statků, ale také o zákulisí některých konkrétních případů.⁴

Rozhodující součástí fondu tvoří korespondence mezi kardinálem Dietrichsteinem jako gubernátorem a později zemským hejtmanem na Moravě na jedné straně a císařem Ferdinandem II., popř. jeho dvorskou komorou na straně druhé. Tato korespondence má různorodou povahu. Často se ovšem týká jednotlivých konfiskačních případů. Základní část každého svazku tvoří list císaře Ferdinanda II. kardinálu Dietrichsteinovi. Tyto listy byly vyhotovovány českou expedicí císařské dvorské komory na přímý císařův příkaz a nejspíše do značné míry pod jeho osobní kontrolou. Bývaly opatřeny Ferdinandovým podpisem a také jeho přitištěnou pečetí, takže mají oficiální ráz. Osobních listů Ferdinanda II., v nichž by se na Dietrichsteina obracel jako na přítele, lze v uvedené korespondenci nalézt jen málo. Některé z císařových listů a dekretů lze naopak považovat za legislativní akty, v nichž se Dietrichsteinovi jako moravskému gubernátorovi přikazuje vykonat určité panovníkovo rozhodnutí. Jiné listy mají spíše ráz úřední komunikace na ose císař – zemský gubernátor a po kardinálovi se pouze žádá, aby zaujal stanovisko ke konkrétnímu případu. To mělo být posléze východiskem k osobnímu rozhodnutí panovníka nebo jeho orgánů.⁵

K císařským listům obvykle bývaly přiloženy supliky a přípisy, které panovníkovi zasílaly jednotlivé strany. Osoby, které byly postiženy konfiskacemi, ve svých listech vysvětlovaly, že na ně konfiskace byla vztažena neoprávněně, nebo prosily o prominutí alespoň části trestu. Zájemci o konfiskáty v první fázi naopak žádali o přidělení některého z konfiskovaných svazků. Uvedené dokumenty zpravidla bývaly autografy zúčastněných stran, v nichž (především u postižených osob) nad úředním charakterem listu převládaly emoce, byť poněkud stylizované. Dobový zvyk rekapitulovat obsah suplik a žádostí v císařských listech poskytuje možnost vnímat rozdíly a nuance mezi subjektivním a úředním popisem událostí a skutečností spojených s konfiskačním procesem.

Když dostal složku ke konfiskační kauze, obsahující císařský list spolu s přiloženým originálem dopisů zúčastněných stran, kardinál Dietrichstein, zpravidla k věci sepsal své vlastní vyjádření, které potom adresoval buď přímo císaři, nebo císařské dvorské komoře ve Vídni. Přesné odlišení, na jakou adresu byly posílány jaké listy, přitom na základě současných znalostí dané problematiky nelze zcela jednoznačně provést. Poněkud lépe je možno rozeznat, v jakých situacích měl kardinál za úkol pouze vy-

(4) MZA BRNO, G L40, Rodinný archiv Dietrichsteinů, Stavovské povstání na Moravě, kart. 128–132.

(5) KNOZ, T.: *Pobělohorské konfiskace na Moravě jako komunikace na ose císař – zemský gubernátor*. ČMM 113, 1994, s. 101–114.

konat císařův rozkaz a kdy mohl naopak na základě vlastního vyšetřování a osobního názoru panovníkův konečný verdikt výrazněji ovlivnit. Kardinálovy dopisy byly jeho mikulovskou kanceláří sepisovány ve formě zběžně psaných, a proto mnohdy špatně čitelných konspektů, do nichž byly Dietrichsteinem zaznamenávány osobní poznámky a opravy. Poté, co byl čistopis listu odeslán do Vídně, byl konspekt vložen do složky daného případu spolu s původním císařovým přípisem a dalšími písemnostmi. Tato složka byla posléze uložena v kardinálově archivu ke správě Moravy k příslušnému měsíci. Základním datovacím kritériem je datum vyhotovení císařského listu jeho kanceláří nebo příslušnou expedicí komory. Ani v současných fondech Rodinného archivu Dietrichsteinů z tohoto důvodu nejsou materiály ke konfiskacím řazeny výhradně podle jednotlivých případů, ale také podle měsíců, kdy byla akta odesílána z hlavního města monarchie. Z kardinálových listů je dobře patrné, že moravský zemský gubernátor přináležel spolu s císařem Ferdinandem II. ke klíčovým figurám konfiskačního procesu. Ve svých přípisech, ač formálně ve shodě s dobovými zvyklostmi plnými loajality a poníženosti vůči císařově majestátu, mnohdy zaujímal velmi subjektivní stanoviska a prosazoval vlastní politickou linii, jež byla často totožná s profitem jeho země. Stejně tak dokázal sverfepě, byť zdaleka ne vždy úspěšně, hájit vlastní majetkové zájmy a majetkové zájmy svých přátel. Na první pohled se proto zdá, že kardinálovy postoje ve věci konfiskací nebyly vždy konzistentní a že snad s výjimkou náboženských záležitostí zaujímal velmi individuální a diferencované postoje.⁶

Materiály k dějinám pobělohorských konfiskací obsažené v Rodinném archivu Dietrichsteinů bezesporu patří k nejvýznamnějším pramenům, jejichž pomocí je možno do značné míry objasnit celý proces proměn v bělohorském období. I když se primárně týkají pouze omezeného prostoru Moravy a jejich skladba i obsah jsou výrazně ovlivněny výjimečností osobnosti kardinála Františka z Dietrichsteina, lze získané poznatky do značné míry zobecnit a vztáhnout je na celý konfiskační proces. Za velmi důležitou je možno považovat skutečnost, že materiály obsahují oboustrannou korespondenci umožňující dobré poznání komunikačních principů mezi zúčastněnými osobami i úřady a že v sobě zahrnují dokumenty úřední i osobní povahy. Všechny uvedené skutečnosti umožňují objasnit celou řadu nuancí konfiskačního procesu, například reakci postižených i nabyvatelů na císařova rozhodnutí, vztah mezi centrálními a zemskými orgány, osobní angažovanost jednotlivých vrchností, jejich majetkové poměry,

(6) TAMTĚŽ, s. 110. Například případ Starého Jičína, kdy kardinál Dietrichstein preferoval přidělení statku johanitům, zatímco císař Ferdinand II. Mikuláši Frankopanovi. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 430, kart. 143.

náboženské smýšlení i politické postoje, kvalifikovanost úředníků, možnost vrchnostenské správy i poddanské samosprávy ovlivňovat průběh konfiskačního procesu a podobně. Na druhé straně na základě sledovaného materiálu nelze rozpoznat například proces pobělohorských konfiskací v celé jeho geografické šíři, rozdíly v uplatnění konfiskací jako trestní sankce za „*crimen laesae maiestatis*“ a jako prostředku k prosazení politických i náboženských změn v jednotlivých zemích monarchie či aktivitu nabyvatelů konfiskovaných statků v těch případech, kdy se snažili o získání majetků ve více než v jedné zemi habsburské monarchie.

Pamětní knihy císařské dvorské komory

Část dokumentů, které se nacházejí v dietrichsteinském archivu a které obsahují materiály ke správě Moravy sepsané nebo přijaté kardinálem Františkem z Dietrichsteina, je ve formě opisu obsažena také v kopiářových knihách císařské dvorské komory ve Vídni, dnes uložených ve zvláštním fondu Dvorského komorního archivu.⁷ „Gedenkbücher“ se primárně dotýkají finanční správy, sekundárně ovšem podávají svědectví o celé řadě dalších oblastí života. Stejně tak zachycují právní a politické poměry ve střední Evropě, jako některé důležité kulturní procesy, včetně procesu pobělohorských konfiskací.⁸

Pamětní knihy císařské dvorské komory jsou kopiářovými knihami, do nichž byla zaznamenávána korespondence, která byla císařskou dvorskou komorou odesílána především jejím podřízeným institucím. Jde tedy o jeden z nejdůležitějších a nejkompaktněji vedených pramenů, který o činnosti této centrální instituce finanční správy může vypovídat. Záznamy v knihách začaly být vedeny v době vlády císaře Maxmiliána I. roku 1498 a souvisejí s jeho správními reformami v Říši. Poslední zápis byl učiněn v době vlády Marie Terezie roku 1762 a také konec jejich existence souvisí s rozsáhlými reformami státní správy.⁹ Při studiu „Gedenkbücher“ je navíc možno využít také dobových jmenných rejstříků, sestavených po jednotli-

(7) HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische, Österreichische und Ungarische Reihe, kn. 333–335, 168–170.

(8) Základní literatura k danému období a problematice: EVANS, R. J. W.: *Das Werden der Habsburgermonarchie 1550–1700*. Gesellschaft, Kultur, Institutionen. Wien – Köln – Graz 1986 (anglicky *The Making of the Habsburg Monarchy*. Oxford 1979; česky *Vznik habsburské monarchie 1550–1700*. Praha 2003); ZÖLLNER, E.: *Geschichte Österreichs*. Wien 1961. K finanční správě FELLNER, T. – KRETSCHMAYR, H.: *Österreichische Zentralverwaltung*. Abteilung I. 1491–1749. Wien 1907. V uvedených publikacích je obsažena také další literatura.

(9) WALTER, F.: *Die sogenannten Gedenkbücher des Wiener Hofakammerarchives*. Archivallische Zeitschrift, 3. Folge, 9. und 10. Bd., der ganzen Reihe 42. und 43. Bd., 1934, s. 137–158.

vých řadách a knihách. Shodné rejstříky jsou kromě toho přímou součástí jednotlivých knih.¹⁰

Ve sledovaném období byly knihy rozčleněny do několika expedic (vedle termínu expedice je paralelně užíván také termín řada), které kopírovaly rozčlenění monarchie. V 17. století existovala Rakouská expedice, Česká expedice, Uherská expedice a Říšská expedice.¹¹ Všechny uvedené řady byly založeny již v předchozích epochách a během 17. a 18. století se pouze vnitřně proměňovala jejich agenda spolu s hlavními tématy, jež musela v různých obdobích císařská dvorská komora řešit a zpracovávat. Obzvláště od začátku 17. století se začíná i v jejich agendě projevovala tendence k integraci a vzájemnému propojení jednotlivých částí monarchie. Odpovídá to i skutečnosti, že narůstá počet osob, které držely pozemkové majetky v různých částech habsburské državy. Proto se například některé dokumenty týkající se české, moravské nebo uherské šlechty objevují i v rakouské řadě „Gedenkbücher“.¹²

V pamětních knihách je po celou sledovanou dobu přísně dodržován jednotný styl zápisů, a to i přes proměňující se ruky písařů, nebo dokonce i přes změny ve vztazích mezi úřady, například po smrti knížete Karla z Liechtensteina nebo kardinála Františka z Dietrichsteina jako místodrž-

(10) Formálním rozčleněním „Gedenkbücher“ se doposud zabýval především Friedrich Walter. Učinil tak nejprve roku 1934 jejich podrobnou analýzou v *Archivalische Zeitschrift*. WALTER, F.: *Die sogenannten Gedenkbücher des Wiener Hofakammerarchivs*, s. 137–158. Zabýval se v něm historií „Gedenkbücher“ od jejich založení Maxmiliánem I., přes základní reformy uskutečněné během 15. a 16. století, ztělesňované významnými registrátory. Dále provedl charakteristiku jednotlivých řad „Gedenkbücher“. K tématu „Gedenkbücher“ se Friedrich Walter vrátil jejich stručnou charakteristikou roku 1951, kdy v publikační řadě *Publikationen des Österreichischen Staatsarchivs* vyšel *Inventar des Wiener Hofkammerarchivs*. WALTER, F.: *Inventare österreichischer Archive*. VII. Inventar des Wiener Hofkammerarchivs. Wien 1951, s. 76–80. Walterovy studie, i když se omezují prakticky výhradně na formální rozbor tohoto pramene, až do současnosti zůstávají nejpodrobnějším zpracováním „Gedenkbücher“ a navíc umožnily jejich obsahové využití celé řadě badatelů. Srov. PÁNEK, J.: *Knihy habsburské Dvorské pokladny (Hofzählamtsbücher) jako pramen k dějinám předbřlohorského českého státu*. In: Soukup, L. (ed.): Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k jeho 65. narozeninám. Praha 1995, s. 173–181; KNOZ, T.: *Die Konfiskationen in Mähren nach 1620 als politischer und juristischer Prozess*. *Frühneuzeit-Info* 12, 2001, Heft 1, s. 40–52; TÝŽ: *Die Gedenkbücher der Kaiserlichen Hofkammer im 17. und 18. Jahrhundert*. In: Winkelbauer, T. – Scheutz, M. – Pauser, J. (edd.): *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch. Wien – München 2004, s. 153–161.

(11) WALTER, F.: *Inventare österreichischer Archive*. VII. Inventar des Wiener Hofkammerarchivs, s. 76–80.

(12) To se týká především Esterházyů a Pálffyů. Do rakouské řady byly zařazeny také některé jihočeské a jihomoravské konfiskační kauzy. V případě jižních Čech šlo především o statky obsazené na počátku dvacátých let 17. století Karlem Bonaventurou Buquoyem, jako např. Český Krumlov. Vcelku pravidelně je možno nalézt stejné osoby v různých řadách pamětních knih.

cích v Čechách a na Moravě, kteří se na obsahu a formě korespondence s císařskou dvorskou komorou během první třetiny 17. století podíleli velmi závažnou měrou.¹³ Každý zápis v pamětní knize obsahoval stručný regist, jehož součástí bylo mimo uvedení adresáta, data odeslání a obsahu dokumentu přesné formální označení dokumentu. Následoval doslovný opis dokumentu, sestavený podle přesných kancelářských předpisů. V těch případech, kdy předávání nemovitého majetku ze správy císařské dvorské komory do rukou privátního nabyvatele šlo k závěru, následovalo také připojení „Kauf-Contract“ mezi císařem a nabyvatelem statku.¹⁴ Chronologicky a zároveň geograficky členěné zápisy umožňují při zachování uvedené formální jednodušnosti dobré sledování drobných proměn v obecných trendech a postupech v jednání i úřadování, stejně tak ale při sledování jednotlivých konkrétních případů, k nimž se obvykle vztahovalo větší množství dokumentů zaznamenaných v „Gedenkbücher“ a jež se někdy projeví i zcela drobnými změnami v zápisu. Například má-li podřízený orgán vykonat určitý úřední úkon ze své autority nebo má-li ho vykonat „in Unserem Namen“ (tj. jménem císaře).¹⁵

Vlastní náplň dokumentů vydávaných císařskou dvorskou komorou se lišila v závislosti na geografickém prostoru, jehož se týkala, a na daném období. Typy dokumentů nacházejících se v „Gedenkbücher“ byly zpravidla do značné míry promíchány. V některých případech se v určitých oblastech objevovala určitá témata častěji, a to v závislosti na ekonomické a společenské struktuře ve sledované oblasti. V rakouských zemích se například podstatně častěji nežli v Čechách objevovala agenda obchodu se solí nebo finanční správy velkých klášterů. V českých zemích naopak po celé 17. století převažovala agenda, která řešila proměny velké pozemkové držby a vztahy mezi novými držiteli statků na jedné straně a císařskou dvorskou komorou na straně druhé. Podobně tomu bylo i při zohlednění časového rozměru. V některých specifických obdobích agenda určitého

(13) V české expedici pamětních knih jsou patrné změny, ke kterým došlo po roce 1627, kdy zemřel Karel z Liechtensteina. HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 334, fol. 57–146.

(14) Např. v případě císařova listu adresovaného Karlu z Liechtensteina z 31. 12. 1622 ve věci „Kaufschluß“ s nejvyšším císařským mincmistrem Vilémem z Vřesovic. TAMTÉŽ, kn. 333, fol. 103. V Čechách byly podobné „Kauf-Contracte“ často zároveň vloženy do zemských desek, na Moravě se tak dělo s určitým zpožděním po roce 1625, resp. po zemském sněmu z roku 1628.

(15) Jiným příkladem je situace, kdy úřad nebo místodržící přebíral v konkrétním případě od císaře plnou autoritu, jako například kardinál Dietrichstein v kauze moravských lobkovických statků: „... Sie Ihme Obrist Kanzler die Einraumung jetzt verstandenen massen mit den förderlichen Them, und also mit ihme nunmehr eine gänzliche Richtigkeit machen lassen wollen ...“ TAMTÉŽ, kn. 333, 26. 8. 1623, fol. 208v.

typu zcela převládla a prakticky vytlačila korespondenci s jiným obsahem. Za typické lze v tomto ohledu považovat období mezi lety 1621 a 1624, popř. 1634–1635, kdy se prakticky veškerá činnost císařské dvorské komory soustřeďovala na řešení konfiskačního procesu, na předávání konfiskátů z rukou komory novým nabyvatelům a na výběr peněz získaných prodejem konfiskátů.¹⁶ Problematiku pobělohorských konfiskací lze ve dvacátých letech 17. století sledovat ve všech řadách pamětních knih císařské dvorské komory. Především v české expedici v uvedeném období konfiskační dokumenty zcela překryly všechna další témata. V rakouské a uherké expedici si přece jen i během konfiskací zachoval své místo obchod se solí, financování obrany země před tureckým nebezpečím, financování klášterů a dalších církevních institucí podléhajících císaři a řízených dvorskou komorou.

Na rozdíl od dietrichsteinské korespondence chybějí v pamětních knihách císařské dvorské komory odpovědi na císařské přípisys a dokumenty. Jednotlivé zápisy obsahují pouze stručný regist vyhotovený dvorskou komorou, jenž obsahuje také označení osoby nebo úřadu, jemuž má být odeslán, a dále v plném znění předkládaný opis příslušného dokumentu. Na druhou stranu ovšem lze sledovat proces pobělohorských konfiskací v podstatně větší šíři a provádět porovnání konfiskací moravských, slezských, českých, kladských, dolnorakouských i hornorakouských a dokonce do jisté míry i konfiskací prováděných na území Svaté říše římské. Velmi dobře je zde například patrný zvláštní stav těsně po proběhnutí stavovského povstání, kdy celý proces konfiskací závisel do značné míry na osobní iniciativě místodržitelů Karla z Liechtensteina v Čechách a Františka z Dietrichsteina na Moravě. V pozdějších letech již došlo k rekonstrukci byrokratického aparátu, a pobělohorské konfiskace proto mohly být do značné míry prováděny prostřednictvím takřka anonymních úředních institucí a postupů, zcela v souladu s obecně uváděnými představami o byrokratiizací jako jednom z průvodních jevů přechodu k posílení panovnické moci. Byrokratická struktura nadále podléhala přímo panovníkovi, který ji ovšem opět ovládal pomocí profesionálního úřednického aparátu. Kopíáře císařské dvorské komory mají o to větší cenu, že se vzhledem k pozdějším skartacím a požáru justičního paláce roku 1927 příliš mnoho dalších dokumentů k dějinám pobělohorských konfiskací vyšlých z vídeňských centrálních úřadů nedochovalo.

(16) V české řadě „Gedenkbücher“ se v období mezi 1. lednem 1620 a 31. prosincem 1636 vyskytuje celkem 570 zápisů, které bezprostředně nebo alespoň zprostředkovaně souvisí s konfiskačním procesem. Tato statistika má samozřejmě pouze omezenou vypovídací schopnost, protože do pamětních knih zjevně nebyla opisována veškerá korespondence vycházející z císařské dvorské komory.

Materiály české dvorské komory

Celá řada pramenů k dějinám pobělohorských konfiskací v českých zemích je uložena také v materiálech české dvorské komory, které se v současné době nacházejí ve fondech Státního ústředního archivu v Praze. Přední místo mezi nimi zaujímají exempláře několika konfiskačních protokolů, které jsou uloženy mezi rukopisy fondu České oddělení císařské dvorské komory. Zdejší rukopisy, jež se týkají především Čech, Kladska a Slezska a jejichž opisy se nacházejí také ve fondech jiných archivů na území České republiky, podávají důležité informace o průběhu pobělohorských konfiskací. Na rozdíl od jiných konfiskačních materiálů byly vypracovány jako dokument statistické povahy a měly v konkrétním okamžiku zaznamenávat dosažené výsledky konfiskací. Z tohoto důvodu lze konfiskační protokoly alespoň částečně využít ke statistickému vyhodnocení konfiskačního procesu. Konfiskační protokoly obvykle podávají základní informace o jednotlivých konfiskačních kauzách: jméno postižené osoby, její provinění, způsob obhajoby a zdůvodnění viny před soudem, výši konfiskace, taxační cenu statku, stav jeho zachování, jméno osoby, jíž byl statek předán nebo prodán, výši částky, za kterou byl statek prodán.¹⁷

Významnou skupinu dokumentů Českého oddělení císařské dvorské komory (fond ČDKM IV.) ve Státním ústředním archivu v Praze tvoří další exempláře oceňovacích protokolů českých i moravských konfiskovaných statků.¹⁸ Materiály k moravským dominiím byly zaslány české dvorské komoře jako nadřízenému orgánu moravského rentovního úřadu, a to vzhledem ke skutečnosti, že na Moravě samostatná komora neexistovala

(17) SÚA PRAHA, ČDKM – Rukopisy, inv. č. 90, Böheimisches Confiscations Protocolum über die jenige Gütter, welche wegen der Ao. 1618 im Königreich Beheimb angegangenen Revolution, nach der am Weisen Berg Ao. 1620 den 8. Novembris Erfolgten Victoria, von der hier zu Eigends angesetzten Kayser. Inquisitions-Commision im Königreich Böhaimb Eingezogen- und Confiscirt worden, woraus zugleich zuersetzten, 1620–1630, orig., něm. Srov. též MZA BRNO, G 436, Rodinný archiv Kouniců, inv. č. 6011, kart. 731, Konfiskační kniha statků v Čechách zkonfiskovaných po porážce stavů 1620 (Confiscationsbuch Anno 1643), 483 fol., něm., kožená vazba. K problematice slezských konfiskací SÚA PRAHA, ČDKM – Rukopisy, inv. č. 2, Troppausches Confiscations-Protocoll de anno 1630, fol. 10. K problematice konfiskací v Kladském hrabství TAMTÉŽ, inv. č. 1, Glatzische Confiscations-Protocoll de anno 1627.

(18) SÚA PRAHA, ČDKM IV. (České oddělení dvorské komory). Celá řada dalších materiálů je uložena pod signaturou M 161, Morava, kart. 157: Písečné a Slavětín, Mitrov, Nové Mezeříčko, (Velký) Beranov, Čejkovice, Babice, Budeč, Nový Ořechov, Břeclav, Žeranovice, Lomnice (díl patřící ke Slavkovu), Křižanov, Horní Slatinka, Vohančice, Křetín, Bystřice pod Hostýnem, Prusinovice, Dřevohostice, Hrotovice, Žďánice, Otnice, Moravské Budějovice, Sádek, Rozseč, Bystřice nad Pernštejnem.

a české země byly po finanční stránce spravovány jako jeden celek, pouze s určitými specifickými podmínkami pro Slezsko. Podobně jako v materiálech z Rodinného archivu Dietrichsteinů, také zde jsou obsaženy důležité informace o průběhu taxací, včetně přímého zachycení dat vyhotovování taxací na jednotlivých panstvích. Jmenováni jsou samozřejmě také komisaři, kteří ocenění statků prováděli. Kromě zaznamenání ceny statků a jejich ekonomické struktury je zde alespoň v hrubých rysech zachycen okamžitý stav poškození statku vzhledem k válečným událostem nebo vzhledem k majetkoprávním zmatkům. Důležitou skutečností je, že se ve fondu české dvorské kanceláře nacházejí některé oceňovací protokoly z Moravy, které v dietrichsteinských fondech chybějí.¹⁹ Navíc jsou zde uloženy také taxace pro Čechy. Specifickou vlastností materiálů uložených ve fondu české dvorské komory, které je odlišují také od oceňovacích protokolů z Rodinného archivu Dietrichsteinů, je skutečnost, že se zde často vyskytují nejrůznější konspekty a přípravné verze k oceňovacím protokolům. Je tomu tak především v těch případech, kdy došlo při oceňování konkrétního statku ke sporu o jeho hodnotu a ke stížnostem nabyvatelů na předražení panství nebo naopak ke stížnostem císařské dvorské komory na příliš nízkou taxaci statku. Dále podobné několikanásobné oceňovací protokoly vznikaly při následném poškození dominia různými válečnými událostmi. Za příklad takového procesu může být považována kauza statku Dřevohostice, kde došlo k dlouhému jednání mezi Zdeňkem Vojtěchem Popelem a Václavem Eusebiem z Lobkovic na jedné straně a císařskou dvorskou komorou a později moravským zemským tribunálem na straně druhé.²⁰

Kromě oceňovacích protokolů se ve fondu české dvorské komory nacházejí i další materiály k jednotlivým českým a moravským dominiím především z let 1620–1636, které se přímo nebo zprostředkovaně týkají konfiskačního procesu.²¹ Materiál, který je zde obsažen, má velmi různou

(19) V MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, se nacházejí oceňovací protokoly a odhady: Nové Syrovice, Dolní Slatina, Hrotovice, Budeč, Jaroměřice, Brtnice, Sádek, Moravské Budějovice, Babice, Bludov, Křížanov, Kyjovice, Lechovice, Luhačovice, Moravský Krumlov, Nové Město na Moravě, Osová Bitýška, Příseka, Český Rudolec, Slavkov (čtyři vesnice), Valašské Meziříčí, Rožnov, Zábřeh, Ruda nad Moravou, Ždánice, Police.

(20) SÚA PRAHA, ČDKM IV., Materiály Dřevohostic, D 63, kart. 157. Srov. též SOA LITOMĚŘICE, prac. Žitenice, Lobkovicové roudničtí – rodinný archiv, L 7, Materiály Dřevohostic. O tom KNOZ, T.: *Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře*. Osoby, příběhy, struktury. Brno 2001, s. 228–239, 258–284.

(21) SÚA PRAHA, ČDKM IV. Pro dějiny konfiskací na Moravě byly využity následující svazky: B 2 Babice, B 7 Bludov, B 19 Blučina, B 19 Brtnice, Břeclav, Budeč, C 22 Čejkovice, D 62 Dolní Kounice, D 63 Dřevohostice, H 90 Hodonín, H 92 Hustopeče, J 100 Jaroslavice, K 106 Kelčice, L 129 Landštejn, O 167 Obřany, O 168 Olbramovice, O 169 Oslavany, P 180

rodý charakter. Velmi často se zde vyskytují různé přípisy a koncepty přípisů panovníkovi v různých konfiskačních kauzách, obvykle psané úředníky české dvorské komory a týkající se finančních závazků na konfiskovaných statcích, popřípadě splácení stanovené částky ze strany nabyvatelů konfiskátů. Tyto materiály zajímavým způsobem doplňují dokumenty, které Ferdinandovi II. zasílal kardinál Dietrichstein jako moravský zemský gubernátor. Do značné míry totiž objasňují, jakým způsobem probíhala korespondence a konfiskační jednání také na jiných osách, nežli pouze na obvyklé vertikální linii císař – zemský gubernátor – potrestaní nebo nabyvatelé.²² Dokumenty často dávají nahlédnout i do zákulisí různých úředních jednání a podávají informace, které by jinak z oficiálních protokolů konfiskačních komisí nebylo možno získat. Týká se to například přístupu k pořizování inventářů nebo rozhodování o tom, kterému z uchazečů o konfiskát by se měla dát přednost. Také pro tento materiál platí, že má značně troskovitou povahu a zdaleka se nezachoval v takovém stavu, aby na jeho základě například bylo možno činit závěry o rozdílném přístupu úřadů v různých konfiskačních případech, popřípadě k různě zasloužilým a vlivným nabyvatelům konfiskátů. Přesto lze říci, že materiály z české dvorské komory značným způsobem rozšiřují znalosti o složitosti celého procesu. Jako příklad lze uvést materiály ke konfiskacím statku Dolní Kounice, kde se mezi českou komorou a moravským zemským gubernátorem rozvinula v letech 1622–1623 živá korespondence.²³ Za jiný příklad lze uvést materiály ke konfiskacím Starého Jičína, kde se o statek hlásilo hned několik uchazečů a za každým z nich stál významný přímluvce.²⁴

Materiály uložené ve fondu České oddělení císařské dvorské komory Státního ústředního archivu v Praze lze významně doplnit také dokumenty, které se nacházejí ve fondu Stará manipulace, jenž vznikl z činnosti české dvorské komory a české dvorské kanceláře.²⁵ Pod signaturami, které se vztahují především k jednotlivým šlechtickým rodům či k jednotlivým českým městům, je uložena celá řada dokumentů ke konkrétním konfiskačním kauzám. Nejčastěji šlo o řešení nejrůznějších majetkových sporů, které z konfiskací bezprostředně vycházely, anebo na ně alespoň volněji navazovaly. Jindy bylo projednáváno povyšování měst, městeček a panství získaných z konfiskací a iniciované jejich novými držiteli i nejrůznější

Podivín, P 183 Potštát, P 184 Prakšice, R 204 Rýmařov, S 208 Sovinec, S 211 Strážnice, S 289 Špilberk, U 300 Uherčice, T 293 Tovačov, V 301 Brtnice, V 302 Vlasatice, V 311 Vsetín.

(22) O tom KNOZ, T.: *Pobělohorské konfiskace na Moravě jako komunikace*, s. 101–114.

(23) SÚA PRAHA, ČDKM IV., D 62, Dolní Kounice.

(24) TAMTÉŽ, S 209, Starý Jičín.

(25) SÚA PRAHA, Stará manipulace, inventář č. 23.

osobní záležitosti. Nejvíce takových materiálů se nalézají pod označením „Pobělohorské konfiskace“, kam byla ukládána akta řešící nejrůznější pohledávky a stížnosti osob spojených s pobělohorskými konfiskacemi.²⁶

(26) TAMTÉŽ, inv. č. 651–672, kart. 344–524, sign. C 215. Analogické materiály jsou k dispozici také pro ostatní geografické oblasti, které byly postiženy pobělohorskými konfiskacemi, které ovšem vzhledem k jejich značnému rozsahu bylo možno využít pouze parciálně. Například pro Dolní (a částečně i Horní) Rakousy se zachoval bohatý materiál v Dvorském komorním archivu ve fondu „Niederösterreichische Herrschaften“.

